

recerca

Josep Francesc Roig Pérez, llicenciat en Història a la Universitat Rovira i Virgili, i Montse Barenys Ramon presenten en aquest *Butlletí* un interessant article sobre l'arqueologia a la nostra vila. Els autors analitzen les evidències arqueològiques localitzades a Alcover des del paleolític fins a l'edat mitjana i assenyalen els interrogants existents sobre aquestes èpoques històriques a la vila. També enumeren els punt d'interès on seria interessant realitzar intervencions arqueològiques que contribuirien a trobar la resposta a algunes de les qüestions que encara envolten el nostre passat més llunyà.

Arqueologia a Alcover

EL PALEOLÍTIC

En aquestes contrades trobem una gran continuïtat d'ocupació humana des de les primeres etapes de la prehistòria. Avui disposem d'un nombre molt important de dades que ens permeten conèixer els diferents aspectes de la vida d'aquestes societats, l'economia de les quals es basava en la cacera, la pesca i la recollida de vegetals. També s'ha pogut reconstruir l'entorn en el qual es van desenvolupar aquestes primeres cultures humanes, a partir de l'estudi de les restes de fauna i flora fòssils de l'època quaternària.

Al terme municipal d'Alcover s'han trobat restes d'indústria lítica al pont de Goi, (1) que corresponen a principis del paleolític superior, ara fa entre 25.000 i 30.000 anys, dins del període conegut com aurinyacià.

DEL NEOLÍTIC A L'EDAT DEL BRONZE

A partir del neolític l'home deixa de ser un senzill depredador de la natura i aprofita els seus recursos mitjançant la domesticació dels animals i de les plantes, i es passa a la ramaderia i a l'agricultura. És a partir d'aquest moment quan trobem noves formes d'hàbitat a l'aire lliure i el desenvolupament d'activitats artesanes com són la terrissa, els teixits, la cistelleria, etc., juntament amb una diversificació de tècniques en la talla de l'os i de la pedra.

D'aquesta època serien les restes del tossal de Balanyà, (2) el comellar del Favat, (3) les restes del mas del Gat, (4) les restes de l'ermita del Remei, (5) el serret de Balanyà, (6) el Vila-sec, (7) el mas de Ferré, (8) la zona de Samuntà, (9) i la zona de la muntanya del Calvari (10) —neolític, entre 5.500 i 2.200 anys aC—; mentre que el cau d'en Serra, (11) seria d'època calcolítica —entre 2.200 i 1.800 anys aC—, i, per últim, la cova del Filador, (12) el cau dels Quints, (13) la cova del Degotall, (14) i la Plana (15) serien entre el calcolític i bronze —entre 2.200 i 650 anys aC.

Les investigacions arqueològiques informarien sobre:

- Evolució de l'hàbitat, organització de l'espai.
- Tipologia d'eines i la seva utilitat.
- Extracció de matèries primeres.

-
- Fauna desapareguda, dietes alimentàries.
  - Art i tècniques d'ús.
  - Creences i costums.
  - Cronologies.
  - Cultura material, aixovar, tipologia d'enterraments.
- Etcètera.

Més endavant, els nostres paratges foren ocupats per comunitats sedentàries, d'economia camperola i ramadera, que coneixien la metal·lúrgia (edats del bronze i del ferro), i que també desenvolupen el món ritual funerari amb la incineració dels morts. D'aquí destacariem la cova del Bosquet, (16) la cova de la Moneda, (17) la cova del Forat, (18) i la cova Fosca, (19) calcolític, bronze o ferro inicial, entre 2.200 i 450 anys aC.

A aquesta etapa corresponen també els primers poblats, situats en punts estratègics, amb edificacions i carrers, i, de vegades, muralles. Trobem una gran concentració de vestigis d'aquest període, sobretot a les vores dels rius. En molts d'aquests establiments hi ha diferents fases d'ocupació humana representades per canvis en l'estructura dels poblats.

L'activitat comercial de grecs i fenicis que cercaven metalls va contribuir al desenvolupament cultural de les societats indígenes: l'anomenada primera edat del ferro, perquè el contracte comercial comportava contactes també a nivell cultural, social, ritual, etc.

EL MÓN IBÈRIC

Els contactes comercials amb els pobles mediterranis (grecs i fenicis) influïren profundament en el poblament, cultura i economia dels indígenes. El control de l'intercanvi d'objectes de prestigi i de productes agrícoles i artesanals va servir per reforçar el poder de les aristocràcies locals. Els orientals varen tenir un paper determinant en la difusió de la metal·lúrgia del ferro i l'escriptura. Els contactes contribuïren a la formació d'una cultura que es desenvolupà al llevant peninsular (s.VI a I aC): la cultura ibèrica, corresponent a la segona edat de ferro. Els pobles ibèrics compartien un alfabet (amb petites diferències segons la zona), i una cultura artística, una economia agrícola i ramadera i unes formes de vida quasi urbanes. La societat estava estructurada jeràrquicament i controlada per una aristocràcia guerrera.

Els pobles ibèrics s'organitzaven políticament en tribus, dirigides per cabdills amb funcions militars i religioses. Al Camp de Tarragona (dintre d'aquest hi ha Alcover), es situava la tribu dels cossetans, amb una ciutat principal, Kesse, que hom identifica amb Tàrraco. La conquesta romana, iniciada a les darreries del s.

III aC, incidí violentament en la societat ibèrica, n'eliminà les autonomies polítiques i en canvià les estructures socials i econòmiques. El procés suposà la integració progressiva dels indígenes en la societat romana.

D'aquesta època serien les restes ibèriques del Degotall, (20) la punta Coroneta, (21) i la pedrera de la Lloera, (22) a part d'alguna altra sitja d'aquesta època trobada de manera espontània i sense relació a un poblat, cosa que significaria que seria un lloc de producció de matèries primeres.

L'arqueologia ens podria informar sobre si Alcover el van fundar els ibers, o bé és un poble fundat pels musulmans.

EL MÓN ROMÀ

En el moment anterior a l'arribada dels romans s'hi localitza una gran quantitat de petits assentaments, normalment situats en petits turons que es reparteixen el territori en petites unitats de treball. Aquests són articulats per uns altres nuclis de dimensions més grans que sembla que deixen de funcionar en el moment de la invasió romana. Un clar exemple el tenim en el poblat ibèric del Vilar, a la ciutat de Valls, que entra en decadència en els moments de la colonització. Podem dir, doncs, que els colonitzadors suprimeixen o trenquen els lligams comercials i socials que vinculaven aquests poblats amb els seus satèl·lits. És en aquest moment quan es comença a trobar una gran quantitat de materials itàlics (sobretot ceràmica) als petits assentaments de què parlàvem.

La proporció de materials d'importació, que supera en molts casos les ceràmiques de producció local, reflecteix la intensitat del comerç entre els colonitzadors i els autòctons de la zona. La idea de ciutat (urbs) suposa una estreta relació entre l'aglomeració urbana i el territori ocupat i conreat pels seus ciutadans. L'imperi romà basa la seva força en la integració de tots els nuclis en un sistema administratiu que jerarquitzava els territoris dominants i en una xarxa d'elements físics que estructuraven el paisatge: vies, aqüeductes, límits de les parcel·les rústiques i aglomeracions rurals que sorgeixen al voltant de determinats recursos naturals (pedreres, boscos, jaciments d'argiles, etc.).

En època altoimperial el patró d'assentament sembla que canvia substancialment en algunes zones. Mentre que alguns jaciments continuen ocupats, d'altres s'abandonen i es produeix un aglutinament de la població (és ara quan neix Alcover?). Aquest moment pot correspondre al predomini de funcionament de les vil·les agrícoles imperials que varen representar una intensificació de l'explotació de la terra. Així doncs, una zona que havia estat plenament importadora es converteix en exportadora; les proporcions de les ceràmiques recollides s'inverteixen i són, en aquest moment, les locals les que predominen per sobre de les importades.

També en època tardoromana s'accentuà encara més el procés de concentració de la població, és ara quan neix el posterior Alcover?

El més important dels elements que configuren el paisatge romà és la vil·la, un centre de producció agrícola que aplega les funcions domèstiques o part residencial (que amb el temps incorpora molts luxes, com per exemple termes privades), i les instal·lacions per a emmagatzematge i processament dels productes de la terra (vinya, olivera i cereals). L'activitat rural podria incloure l'explotació d'altres recursos: boscos, pedreres, minerals o argiles, que permetien la fabricació de contenidors o de materials de construcció, també premses, dipòsits de fermentació i emmagatzematge i algunes fins i tot per a l'exportació. Quan aquesta producció superava les necessitats d'autoconsum d'una vil·la es podia dedicar també al comerç.

L'arqueologia ens podria informar sobre:

— Definir el recorregut dels sistemes viaris, com seria el cas: realment passava una via romana per Alcover? S'han conservat camins romans fins avui en dia?

— Com explotaven els recursos hidrològics?

— Models d'establiment en funció dels recursos.

— Models del poblament rural.

— Comercialització en àmbit local (ibers-romans), internacional (Alcover-resta de l'Imperi romà).

Restes romanes al terme d'Alcover serien les trobades a la zona del mas d'en Burget, (23) la partida del Vila-sec, (24) al pont de Goi, (25) al mas de Gassol, (26) al Cogoll, (27) al riu Glorieta, (28) a la pedrera de la LLoera (29).

VISIGOTS, MUSULMANS I LA FORMACIÓ DE LA CATALUNYA NOVA

A les darreries del segle VIII dC la fragmentació del regne visigòtic i els conflictes entre els conqueridors musulmans i el regne dels francs convertiren el territori del nord-est de la península en una zona de frontera.

Al llarg de diversos segles s'alternaren les lluites amb els contactes diplomàtics i culturals, i es determinaren els trets característics de la zona.

Amb la incorporació de l'Islam a les antigues terres d'Hispania es desenvolupà una societat urbana i multiètnica totalment integrada en els circuits comercials i culturals de la Mediterrània.

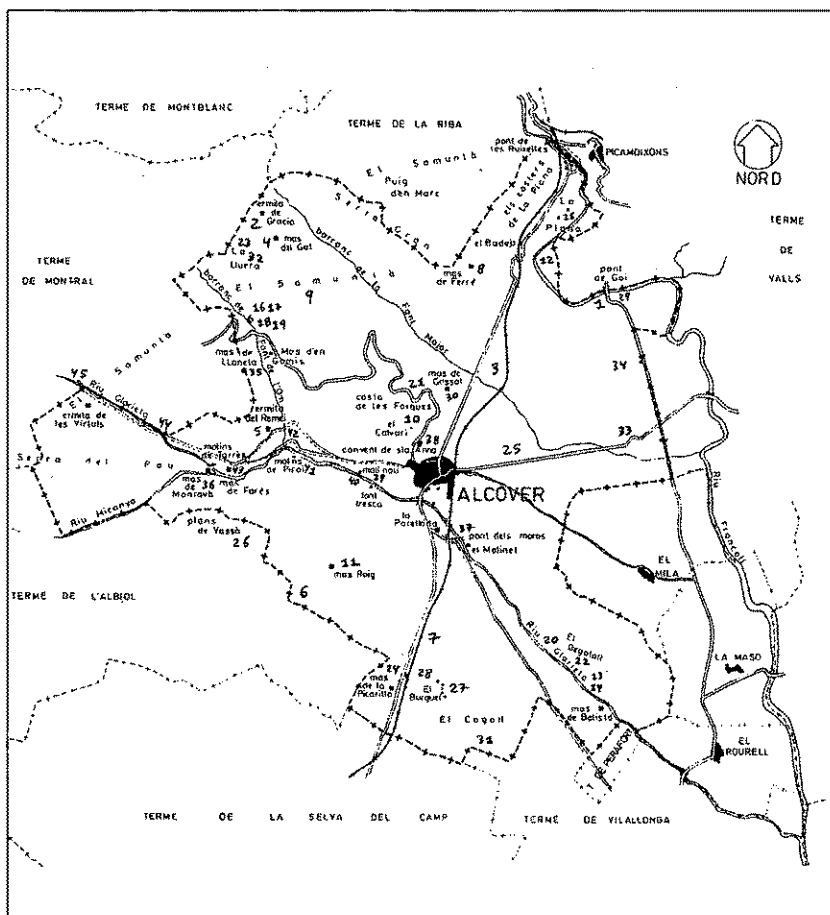
L'arqueologia ens podria informar sobre:

— El nom d'Alcover és musulmà, és a dir, es funda ara o senzillament Alcover ja existia i ara solament es canvia de nom.

— Coneixement de l'urbanisme musulmà i cristià.

— La repoblació, quan va arribar exactament a Alcover?

- L'Església de la Sang, una mesquita?
- Com i on vivien els jueus, els musulmans i els cristians junts, si és que vivien tots al mateix poble?
- Les torres del mas de Mont-ravà, les van construir els musulmans per defensar-se de les invasions cristianes, o al revés.
- Quan es va construir l'església de Sant Miquel?

Mapa de llocs d'interès per fer-hi excavacions

Algunes restes medievals trobades al terme d'Alcover serien les trobades al mas de la Llaneta, (30) i també al portal de Sant Miquel, (31) al portal de la Saura, (32) i al llarg de tota la muralla, a causa de les obres realitzades durant l'estiu del 1998 per la instal·lació de la conducció del gas.

LLOCS ON SERIA INTERESSANT REALITZAR EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES

Aquest article l'acompanyen dos mapes, els quals ens poden ajudar a conèixer on es troba el patrimoni del nostre poble. El primer d'aquests mapes ens indica els llocs d'interès fora del nucli urbà, mentre que el segon ens assenyala els llocs d'interès dins el nucli urbà.

Els llocs d'interès preferents serien els que es troben dins el nucli urbà, perquè molt sovint es fan obres dins el nucli urbà i no ho aprofitem per realitzar excavacions arqueològiques amb tot allò que comporta, realitzar petits sondejos per intentar esbrinar què hi pot haver sota nostre, per això si algun dia hi ha la possibilitat de realitzar una excavació arqueològica a un nivell més gran, llavors podrem saber què podem trobar gràcies a la recollida d'informació que comporta un sondeig.

El lloc ideal per realitzar la primera excavació seria a l'interior de l'església de la Sang, tocant al mur on es troba el rosetó, ja que és una església derruïda i a més aquesta zona del mur actualment es troba molt erosionada i plena de terra i de brutícia. Per tot això seria ideal portar a la pràctica una intervenció arqueològica, ja que després es podria aprofitar per millorar aquesta zona a través de rajoles de fang cuit com ja es va fer en les altres parts de l'església Vella.

I a més a més, de gent interessada, amb força experiència i qualificada per poder realitzar una excavació d'aquest tipus, n'hi ha.

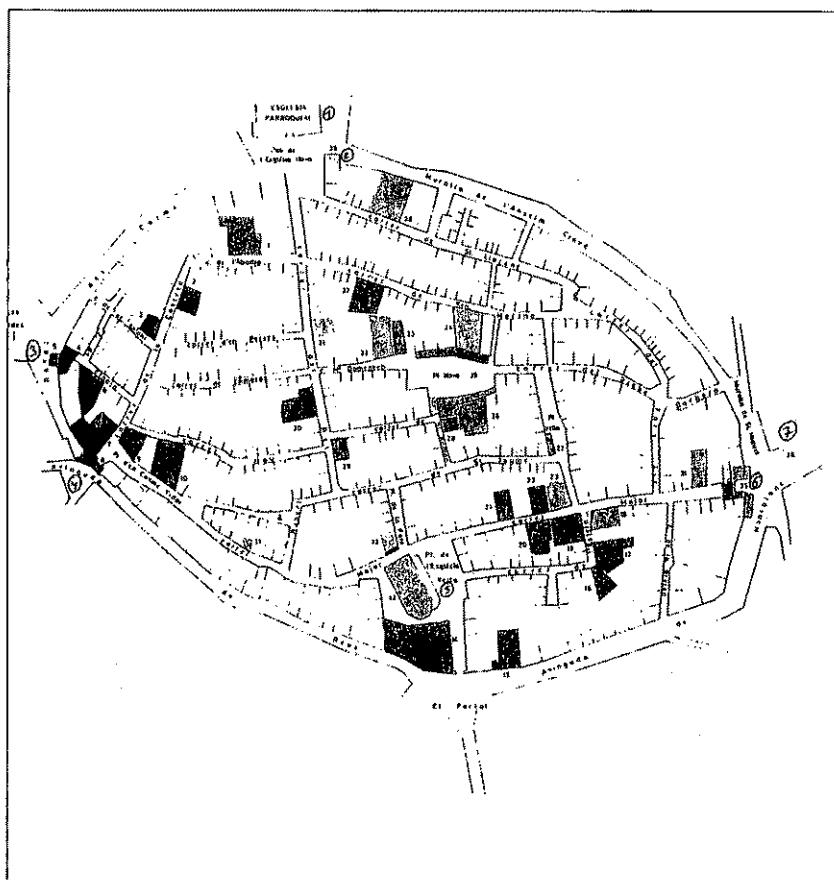
La informació que podríem obtenir amb una excavació arqueològica a l'església de la Sang seria, entre altres:

- Esbrinar en quina època es va contruir.
- El seu origen era una mesquita com defensen alguns autors?
- Dates de repoblació al poble d'Alcover.
- Formes de construcció.
- Materials per a la construcció de l'església.
- Cultura material.
- Tipologia d'enterraments. Aixovar.
- Creences i costums.

MARC LEGAL, PATRIMONI I CONSERVACIÓ

El Programa d'Arqueologia Urbana va ser realitzat per la Direcció General de Patrimoni Cultural entre els anys 1989 i 1996, però a l'actualitat segueix dintre del Servei d'Arqueologia. El programa va ser creat per ordre de 28 de novembre de 1989 (DOGC, núm. 1.230, de 13.12.89) i tenia com a objecte impulsar l'exis-

tència dels mecanismes necessaris per poder estudiar i protegir de manera reglada aquells béns mobles i immobles de caràcter històric, susceptibles de ser estudiats amb metodologia arqueològica, que es troben en el subsòl o la superfície dels nuclis urbans de Catalunya.

Mapa del nucli urbà susceptible de trobar-hi restes

En el programa es va plantejar actuar en ciutats històriques amb problemàtica arqueològica, més característiques de Catalunya i amb una problemàtica patrimonial i urbanística per resoldre. Aquestes ciutats són: Barcelona, Girona, Tarragona, Lleida, Badalona, Mataró, Tortosa, Vic, Cardona, Guisona, Manresa i Montblanc.

Alcover a partir d'aquest programa podria treure informació sobre tot allò referent a la planificació, documentació, llicències, finançament, metodologia arqueològica, etc., i portar-ho a un nivell local, a nivell local del nostre poble.

PRINCIPALS PUNTS A TENIR PRESENT SI VOLEM EXCAVAR

1. Coneixement del territori

- 1.1. Prospeccions sistemàtiques
- 1.2. Excavacions
- 1.3. Sondejos per documentar què hi ha

2. Mecanismes de protecció

- 2.1. Legislació: Llei 9/1993 del Patrimoni Cultural Català, amb la creació de les figures jurídiques de Bé Cultural d'Interès Local i Espais de Protecció Arqueològica
- 2.2. Integració del patrimoni arqueològic i paleontològic en l'ordenament i planificació urbanística
- 2.3. Assessor de patrimoni

3. Política científica

- 3.1. Impuls a la investigació
- 3.2. Ajuds a la recerca

4. Protecció social del patrimoni arqueològic

- 4.1. Sensibilitzar el ciutadà
- 4.2. Visites guiades
- 4.3. Integració del patrimoni arqueològic en l'ordenament urbanístic i/o en el seu propi paisatge
- 4.4. Consolidació de les troballes

NOM DELS LLOCS ON SERIA INTERESSANT EXCAVAR

1. Pont de Goi (paleolític superior). Restes d'indústria lítica.
2. Tossal de Balanyà (neolític). Restes d'objectes lítics.
3. Comella del Favat (neolític). Restes d'indústria lítica.
4. Mas del Gat (neolític). Restes de destal i percutors de pedra.
5. Ermita del Remei (neolític). Restes de sílex entre esclats i fulles prismàtiques i també alguna fulla senzilla, perforadors i esclats amb mossa
6. Serret de Balanyà (neolític). Restes de material lític.
7. Vila-sec (neolític). Restes d'ascles i fragments de sílex.
8. Mas de Ferré (neolític). Restes de sílex.
9. El Samuntà (neolític). Restes de sílex.

10. Muntanya del Calvari (neolític). Restes de sílex.
11. Mas Roig (neolític). Ceràmica neolítica, destrals de mà i estris d'indústria lítica.
12. El cau d'en Serra (calcolític). Restes d'ossos, fulles i ganivets de sílex de gran llargada, un punxó de sílex amb retoc pla a la cara superior, puntes amb retoc pla bifacial, dents de collaret, punxons d'os, ceràmica feta a mà, possible aixovar.

El pont de Goi pot amagar sorpreses del paleolític superior. Arxiu CEA

13. Cova del Filador (calcolític i bronze). Restes humanes.
14. Cau del Quints (calcolític i bronze) Restes humanes.
15. La Plana (calcolític, bronze) Restes d'esclats.
16. Cova del Bosquet (calcolític, bronze i primera edat del ferro). Restes humanes, ascla de sílex i una placa de calcària amb una representació antropomorfa.
17. Cova de la Moneda (calcolític, bronze) Restes d'ascles de sílex, vasos ceràmics i fragments d'ossos humans.
18. Cova del Forat (calcolític i primera edat del ferro). Restes de ceràmica i indústria lítica.
19. Cova Fosca (calcolític i primera edat del ferro). Restes de ceràmica i indústria lítica.
20. Cova del Degotall (neolític, calcolític, bronze). Restes humanes.
21. Punta Coroneta (ibèric). Restes de murs i ceràmica ibèrica.
22. El Degotall (ibèric). Restes de ceràmica campaniana de tipus "A", ceràmica comuna ibèrica, fragments d'àmfores, pesos de telers (*pondus* i *fusaioles*).

-
23. La Lloera (ibèric). Restes de ceràmica ibèrica.
  24. La Picarella (ibèric). Restes de ceràmica.
  25. Partida dels Segalers (ibèric). Restes de ceràmica.
  26. Partida del mas de Fau (ibèric). Restes de ceràmica.
  27. Mas d'en Burguet (romà). Restes ceràmiques *in situ*, fragments de *dolia*, d'àmfores i *tegulae*; monument sepulcral en forma de torre inserit en el marc d' una vil·la, torre quadrada de 3,60m. D' *opus caementicium*.
  28. Partida del Vila-sec (romà). Restes corresponents a un forn, fragments d'àmfores, fragments de ceràmica *in situ*, restes de *tegulae* i també *lateres*.
  29. Pont de Goi (romà). Restes de ceràmica comuna romana, *terra sigillata* hispànica, restes de *tegulae* i maons *in situ*.
  30. Mas de Gassol (baix imperi i visigòtic). 2 àmbits: zona d'enterraments amb sis estructures d'inhumanació. Restes de ceràmica comuna i àmfores romanes.
  31. Enterraments del Cogoll i vil·la del Cogoll (alt imperi romà). Restes d'edificacions, enterraments, forns, complex termal, restes de ceràmica romana *in situ*.
  32. La Lloera (romà). Utilització de pedra de la Lloera per fer plaques amb inscripcions, sòcols, paviments, etc., en tot el Camp de Tarragona.
  33. El Serradalt (romà). Restes de ceràmica.
  34. El Serradalt (romà). Restes de ceràmica.
  35. Mas de Llaneta (medieval). Restes de fragments informes de ceràmica oxidada i tombes de tipus de caixa de lloses.
  36. Mas de Mont-ravà (àrab o medieval?).
  37. Pont dels Moros (àrab o medieval?).
  38. Covent de Santa Anna (modern o anterior?).
  39. Molí Nou o de Güell (modern).
  40. Molí Vell (modern).
  41. Molí de Coll o Favot o de Piroi (modern).
  42. Molí dels Capellans (modern).
  43. Molí de Tarrés (modern).
  44. Molí de Camalluent (modern).
  45. Molí del Glorieta (modern).

MONTSE BARENYS RAMON
JOSEP FRANCESC ROIG PÉREZ

BIBLIOGRAFIA

- D.A.: *Alcover: una història*, Centre d'Estudis Alcoverencs, Alcover, 1997.
D.A.: *Alcover, estat de la qüestió*, Centre d'Estudis Alcoverencs, Alcover, 1987.
D.A.; *Quaderns de Vilaniu. Micel·lània de l'Alt Camp*, núm. 29, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 1996.
BARBERÀ, A. i CAVALLÉ, J.: *Guia d'Alcover*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, 1982.
Inventari del patrimoni arqueològic, del Servei d'Arqueologia, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

NOTES

1. VERGÈS BOSCH, J.M.: "Els orígens del poblament" dins d'*Alcover: una història*, Centre d'Estudis Alcoverencs, Alcover, 1997. pàg.7.
2. VERGÈS BOSCH, J.M.: *op. cit.* pàg. 13.
3. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Servei d'Arqueologia. Inventari del Patrimoni Arqueològic. Expedient d'Alcover, núm 4.
4. Ídem, núm.5.
5. Ídem, núm.8.
6. Ídem, núm.9.
7. Ídem, núm.10.
8. Jaume Massó.
9. Ídem.
10. MASSÓ, J.: "El terme d'Alcover a l'antiguitat", dins d'*Alcover, estat de la qüestió*. Centre d'Estudis Alcoverencs, Alcover, 1987. pàg. 45.
11. VERGÈS BOSCH, J. M.: *op. cit.* pàg 13.
12. VERGÈS BOSCH, J. M.: *op. cit.* pàg. 13.
13. VERGÈS BOSCH, J. M.: *op. cit.* pàg 14.
14. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Servei d'Arqueologia. Inventari del Patrimoni Arqueològic. Expedient d'Alcover núm. 6.
15. Ídem, núm. 11
16. VERGÈS BOSCH, J.M.: *op. cit.* pàg. 15.
17. VERGÈS BOSCH, J.M.: *op. cit.* pàg. 15.
18. VERGÈS BOSCH, J.M.: *op. cit.* pàg. 16.
19. VERGÈS BOSCH, J.M.: *op. cit.* pàg. 16.
20. RAMON, E. : "Alcover i el seu entorn a l'època ibèrica", dins d'*Alcover: una història*, Centre d'Estudis Alcoverencs, 1997, pàg. 21-24 .
21. RAMON, E: *op. cit.* pàg. 25.
22. MASSÓ, J. : "Alcover i la romanització del Camp de Tarragona"; dins d'*Alcover: una història*; Centre d'Estudis Alcoverencs, 1997, pàg. 36-37.
23. MASSÓ, J.: *op. cit.* pàg. 37-40.

-
24. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Servei d'Arqueologia. Inventari del Patrimoni Arqueològic. Expedient d'Alcover, núm. 2.
  25. Ídem, núm. 12.
  26. Ídem, núm. 15.
  27. Ídem; Expedient de Vilallonga del Camp, núm. 3.
  28. MASSÓ, J.: "Alcover i la romanització del Camp de Tarragona", dins d'*Alcover: una història*, Centre d'Estudis Alcoverencs, 1997, pàg. 40.
  29. MASSÓ, J.: *op. cit.* pàg. 36-37.
  30. VERGÈS, J.M., i ZARAGOZA, J.: "Les tombes de 'Caixa de Lloses' i l'hàbitat medieval de Mas de Llaneta (Alcover)", dins de *Quaderns de Vilaniu*, núm 29, Institut d'Estudis Vallencs, Valls, 1996, pàg. 43-52.
  31. Troballes de ceràmica comuna medieval de finals del segle XII i inicis del XIII.
  32. Troballes de ceràmica comuna medieval d'entre els segles XIII i XIV.

ANNEX 1: NOM DELS LLOCS EN EL MAPA

1. Antic esplai de l'església Nova.
2. Torre del Rec.
3. Torres dels Tints.
4. Portal de la Saura.
5. Voltants i interior de l'església Vella.
6. Portal de Sant Miquel.
7. Voltans del cementiri.
8. Tots el llocs possibles, com ara cases derruïdes i sense habitar, poden possibilitar la realització d'excavacions d'urgència abans de construir una casa de nou dins del nucli antic.